

Sygn. akt I CSKP 147/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Przedsiębiorstwo [...] T. sp. z o.o. w O.
przeciwko D. C. S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 26 listopada 2021 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Okręgowego w R.
z dnia 24 stycznia 2019 r., sygn. akt VI Ga [...]

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Okręgowemu w R., pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód Przedsiębiorstwo [...] „T.” Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
w O. wniósł o zasądzenie od pozwanej D. C. S. kwoty 50 843,91 złotych z

ustawowymi odsetkami jako część wynagrodzenia podwykonawcy należnego z tytułu zawartej umowy z generalnym wykonawcą J. S.A. w J. (B. S.A.) na wykonanie pokrycia dachu budynku wielofunkcyjnego. Pozwana była inwestorem tych robót budowlanych.

Pozwana D. C. S. wносиła o oddalenie powództwa. Podnosiła, że pomimo przedstawienia jej umowy podwykonawczej nie została poinformowana o jej o istotnych zmianach.

Sąd Rejonowy w P. wyrokiem z dnia 30 listopada 2017 r. oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz strony pozwanej koszty postępowania w sprawie. Sąd ten ustalił, że pozwana jako inwestor wyraziła na piśmie zgodę na zawartą dnia 28 kwietnia 2014 r. pomiędzy B. S.A. a powodową spółką „T.”) umowę podwykonawczą, zgodnie z którą przedmiot umowy miał zostać wykonany w terminie spełnienia świadczenia generalnego wykonawcy, tj. do dnia 19 maja 2014 r. Zgodnie z § 10 ust. 1 umowy, wszelkie jej zmiany wymagały formy pisemnej pod rygorem nieważności. W dniu 19 maja 2014 r. strony umowy podwykonawczej zawarły pierwszy aneks do umowy. Dotyczył on zmiany terminu zakończenia robót do dnia 25 lipca 2014 r. oraz strony porozumiały się odnośnie do odpowiedniego zmniejszenia wynagrodzenia powoda. W kolejnym aneksie zawartym w dniu 18 lipca 2014 r. strony umowy podwykonawczej wydłużyły okres gwarancji na pokrycie dachu z trzech do pięciu lat. Aneksy te nie zostały przedstawione pozwanej będącej inwestorem robót budowlanych.

Końcowy odbiór robót pomiędzy inwestorem a generalnym wykonawcą nastąpił w dniu 23 lipca 2014 r. Pozwana dokonała zapłaty wynagrodzenia generalnemu wykonawcy w dniu 25 sierpnia 2014 r. Do końcowego odbioru robót wykonanych przez powoda doszło dopiero w dniu 16 września 2014 r., a zgodnie z wystawioną fakturą pozostałe wynagrodzenie w dochodzonej kwocie miało mu zostać zapłacone w terminie do dnia 24 października 2014 r.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że dopiero na podstawie wezwania do zapłaty z dnia 22 stycznia 2015 r. pozwana powzięła wiadomość o niezapłaceniu podwykonawcy wynagrodzenia, jak również o spisaniu bez jej zgody i wiedzy dwóch pisemnych aneksów do umowy, na których zawarcie nie wyrażała zgody. Wymóg taki był konieczny w świetle § 10 ust. 1 umowy, jak również w związku

z tym, że na zawarcie umowy z dnia 28 kwietnia 2014 r. pozwana wyraziła zgodę poprzednio na piśmie. Sąd Rejonowy podkreślił, że treść aneksu nr 1 i 2 była istotna dla pozwanej. Zmiana terminu realizacji prac spowodowała, że pozwana dokonała zapłaty końcowej na rzecz generalnego wykonawcy, przed odbiorem robót od podwykonawcy i dokonała zapłaty daleko przed terminem płatności wynagrodzenia powodowi. Dokonując tej płatności miała wszelkie podstawy ku temu by być przekonana, że wszelkie rozliczenia między generalnym wykonawcą a podwykonawcą zostały już dokonane. Umowa, której treść jako inwestor akceptowała była tak skonstruowana, by ograniczyć do minimum ryzyko braku zapłaty ze strony generalnego wykonawcy i wprowadzała możliwość ingerencji przez inwestora w sprawy rozliczeń między stronami tej umowy. Skoro więc pozwana nie została poinformowana o istotnej zmianie treści umowy podwykonawczej, nie może ponosić odpowiedzialności przewidzianej w przepisie art. 647¹ § 5 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wniósł powód, którą wyrokiem z dnia 24 stycznia 2019 r. Sąd Okręgowy w R. oddalił, wskazując, że Sąd pierwszej instancji prawidłowo przyjął brak odpowiedzialności pozwanej jako inwestora w stosunku do podwykonawcy za zobowiązania generalnego wykonawcy, a tym samym nie doszło do naruszenia art. 647¹ § 5 k.c. Sąd drugiej instancji podkreślił, że surowy skutek wyrażania zgody przez inwestora (powstanie solidarnej odpowiedzialności z generalnym wykonawcą) wymaga zagwarantowania inwestorowi minimalnej ochrony prawnej, którą zapewnia znajomość okoliczności pozwalających szacować zarówno zakres, jak i stopień zagrożenia wynikającego z przyjmowanej odpowiedzialności. Zgoda inwestora musi więc w tym stanie rzeczy nie tylko zakresu robót, wysokości wynagrodzenia, ale też np. terminów płatności i nie może mieć ona charakteru tylko blankietowego. Warunkiem jej skuteczności jest wiedza o treści umowy, zwłaszcza co do postanowień wyznaczających zakres odpowiedzialności inwestora przewidzianej w art. 647¹ § 5 k.c. Sąd drugiej instancji dodał, że inwestor nie ma obowiązku dociekania treści stosunku prawnego między wykonawcą a podwykonawcą, a możliwość uzyskania wiedzy o treści umowy podwykonawczej należy rozumieć jako stworzenie inwestorowi realnej możliwości zapoznania się z postanowieniami umowy.

Sąd Okręgowy wskazał, że pozwanej nie zostały przedstawione aneksy do umowy podwykonawczej, choć prawdopodobne jest, iż zdawała ona sobie sprawę z tego, że termin realizacji prac przez podwykonawcę pierwotnie ustalony, może nie zostać dochowany. Powyższe nie oznacza jednak zgody na zmianę umowy podwykonawczej, w zakresie tak istotnych jej postanowień, jak termin wykonania prac, a co za tym idzie odbioru ich od podwykonawcy i zapłaty na jego rzecz wynagrodzenia przez generalnego wykonawcę. Sąd drugiej instancji podkreślił, że trudno przyjmować, by pozwana godziła się na to, aby odbierać od generalnego wykonawcy roboty wcześniej, niż ten miał to uczynić od swojego podwykonawcy. Wyrażenie zgody na zawarcie umowy podwykonawczej o określonej treści nie zwalnia uczestników procesu inwestycyjnego od obowiązku poinformowania i uzyskania zgody na dokonywanie jej zmian w zakresie tak istotnym, jak w niniejszej sprawie. Brak zgody na aneks nr 1 skutkuje koniecznością przyjęcia, że pozwana nie odpowiada wobec powoda za zobowiązania generalnego wykonawcy w świetle przepisów art. 647¹ § 5 k.c.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji wniósł powód, wskazując na naruszenie przepisu art. 647¹ § 5 k.c., w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy podwykonawczej z dnia 28 kwietnia 2014 r., przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że zmiana pierwotnej umowy podwykonawczej, która zawarta została za zgodą czynną pozwanej wyrażoną wprost, polegająca na wydłużeniu aneksem nr 1 terminu zakończenia robót powoda z dnia 19 maja 2014 r. na dzień 25 lipca 2014 r., miała na tyle istotny charakter i znaczenie dla zakresu odpowiedzialności solidarnej pozwanej (inwestora) za zapłatę wynagrodzenia powoda, że wywołała skutek polegający na zniesieniu tej odpowiedzialności, oraz że gwarancyjny charakter odpowiedzialności solidarnej pozwanej za zapłatę przez wykonawcę wynagrodzenia należnego powodowi, powstałej na skutek wyrażenia zgody na zawarcie umowy podwykonawczej, polega nie na zagwarantowaniu zapłaty wynagrodzenia powodowi przez wykonawcę i konieczności zapłaty tego wynagrodzenia z własnych środków, nawet jeśli pozwana wcześniej dokonała już zapłaty na rzecz wykonawcy za roboty określone w umowie podwykonawczej, tylko na zagwarantowaniu dla pozwanej, że przed zapłatą wynagrodzenia

wykonawcy będzie miała możliwość uzyskania informacji o dokonaniu przez wykonawcę rozliczeń z powodem (podwykonawcą), co powinno gwarantować wyeliminowanie sytuacji konieczności podwójnej płatności. Skarżący na tej podstawie wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w R. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 647¹ § 2 k.c. w pierwotnym brzmieniu, do zawarcia przez wykonawcę umowy o roboty budowlane z podwykonawcą jest wymagana zgoda inwestora. Jednocześnie według § 5 tego artykułu zawierający umowę z podwykonawcą oraz inwestor i wykonawca ponoszą solidarną odpowiedzialność za zapłatę wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przez podwykonawcę. Przepisy te, które weszły w życie 24 kwietnia 2003 r. ustawą nowelizującą z dnia 14 lutego 2003 r. (Dz. U. Nr 49, poz. 408), wprowadziły ustawową odpowiedzialność solidarną stron umowy (inwestora i generalnego wykonawcy) wobec podwykonawców i dalszych podwykonawców. Przyjęta konstrukcja gwarantująca ochronę podwykonawcom jest unikalna na tle innych umów uregulowanych w Księdze trzeciej kodeksu cywilnego.

Zgoda inwestora na zawarcie umowy z podwykonawcą jest oświadczeniem woli o charakterze zindywidualizowanym, a nie blankietowym. Do zgody wymaganej przez art. 647¹ § 2 i 3 k.c. nie stosuje się art. 63 § 2 k.c. Zgoda ta może być wyrażona przez każde zachowanie, które ujawnia ją w sposób dostateczny (art. 60 k.c.); niezależnie od tego zgodę uważa się za wyrażoną w razie ziszczenia się przesłanek określonych w art. 647¹ § 2 zdanie drugie k.c. (tak Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 29 kwietnia 2008 r., III CZP 6/08, OSNC 2008, nr 11 poz. 121). Zgoda może być zatem wyrażona nie tylko w sposób czynny polegający na wyraźnym lub dorozumianym oświadczeniu woli, ale także w sposób bierny (pasywny) polegający na braku zgłoszenia przez inwestora na piśmie sprzeciwu lub zastrzeżeń w terminie 14 dni od przedstawienia mu umowy z podwykonawcą lub jej projektu, wraz z częścią dokumentacji dotyczącej wykonania robót określonych w umowie lub projekcie

W przedmiotowej sprawie zgoda inwestora została wyrażona w czynny, wyraźny sposób na piśmie po przedstawieniu treści umowy łączącej

podwykonawcę z generalnym wykonawcą. Zgoda ta odnosiła się do powoda jako podwykonawcy, mającego do wykonania oznaczony zakres robót za określone w umowie wynagrodzenie. Wprawdzie celem art. 647¹ k.c. jest zapewnienie ochrony podwykonawcom, jednak wprowadzenie gwarancyjnej odpowiedzialności inwestora za cudzy dług, wymaga starannej i rozważnej interpretacji zachowań inwestora mających uzewnętrznzić wolę przyjęcia na siebie takiej odpowiedzialności.

Na konieczność dysponowania tego rodzaju informacjami przez inwestora, decydującego się na udzielenie zgody na udział w procesie inwestycyjnym podwykonawcy, z którym nie nawiązuje bezpośrednio stosunku umownego, Sąd Najwyższy wskazywał już w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 29 kwietnia 2008 r., III CZP 6/08, stwierdzając, że zgoda ma dotyczyć konkretnej umowy, o określonej treści, zawartej lub przynajmniej wstępnie uzgodnionej ze zindywidualizowanym podmiotem w zakresie wszystkich istotnych postanowień, szczególnie tych, które decydują o wysokości wynagrodzenia. Argumentował, że zestawienie § 1 i § 2 w art. 647¹ k.c. wskazuje, iż nie wystarczy udzielona z góry zgoda blankietowa na umowę o jakiegokolwiek treści z jakimkolwiek wykonawcą, ponieważ przepisy traktujące o wyrażeniu przez inwestora zgody na zawarcie umowy pomiędzy wykonawcą a podwykonawcą mają zastosowanie także wtedy, gdy już w umowie łączącej inwestora z wykonawcą określono, zgodnie z wymaganiami art. 647¹ § 1 k.c., zakres robót, które wykonawca powierzy podwykonawcom. Uzasadnieniem tego stanowiska była potrzeba zapewnienia należytej ochrony także inwestorowi, ponieważ wyrażenie zgody na umowę podwykonawczą ma zasadnicze znaczenie dla obciążenia go odpowiedzialnością solidarną o charakterze gwarancyjnym za cudzy dług.

Podtrzymując stanowisko, że zgoda w każdym przypadku musi dotyczyć konkretnej, zindywidualizowanej umowy w orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że zgoda musi obejmować istotne podmiotowe i przedmiotowe elementy umowy podwykonawczej, pozwalające z punktu widzenia inwestora określić granice tego ryzyka. Do postanowień tych należą w szczególności uzgodnienia dotyczące zakresu robót oraz wynagrodzenia należnego podwykonawcy (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2008 r., III CZP 6/08, i wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2007 r., II CSK 108/07,

Biul. SN 2007, nr 11, s. 14, z dnia 26 czerwca 2008 r., II CSK 80/08, nie publ., z dnia 27 czerwca 2013 r., III CSK 298/12, nie publ., z dnia 21 sierpnia 2014 r., IV CSK 733/13, OSP 2018, nr 2, poz. 16, z dnia 26 kwietnia 2017 r., I CSK 408/16, nie publ. oraz z dnia 13 czerwca 2018 r., IV CSK 437/17, nie publ.).

W ten sposób zakres odpowiedzialności inwestora jest ograniczony do rozmiaru wynagrodzenia podwykonawcy wynikającego z zakresu robót wynikającego z umowy, na której zawarcie inwestor wyraził zgodę według stanu z chwili wyrażenia zgody.

Późniejsze czynności prawne pomiędzy wykonawcą a podwykonawcą (np. rozszerzenie zakresu prac, zmianę stawek cen jednostkowych lub roboczogodziny) powodujące podwyższenie wynagrodzenia należnego podwykonawcy nie prowadzą do rozszerzenia zakresu odpowiedzialności solidarnej inwestora.

Jeśli zatem wykonawca zobowiązał się wobec podwykonawcy w późniejszym porozumieniu, że wynagrodzenie podwykonawcy będzie wyższe niż uzgodnione w zaakceptowanej przez inwestora umowie, odpowiedzialność za kwotę stanowiącą różnicę między stawką zaakceptowaną przez inwestora, a ostatecznie ustaloną przez strony umowy podwykonawczej, ponosi wyłącznie wykonawca (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 2018 r., I CSK 556/17 nie pub. i z dnia 8 lutego 2019 r., I CSK 801/17, nie publ.).

Przenosząc dotychczasowe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy trzeba zwrócić uwagę, że większość zmian wprowadzonych do umowy podwykonawczej zawartej dnia 28 kwietnia 2014 r. pomiędzy powodową spółką a B. jako generalnym wykonawcą była korzystna dla inwestora, a żadna z nich nie miała wpływu na wysokość wynagrodzenia podwykonawcy. Korzystne było przecież obniżenie wynagrodzenia podwykonawcy oraz przedłużenie gwarancji na roboty wykonane przez podwykonawcę z trzech do pięciu lat. Przesunięcie terminu wykonania robót przez podwykonawcę z 19 maja 2014 r. do 25 lipca 2014 r. poza uzgodnionym obniżeniem wynagrodzenia nie miało dalszego wpływu na zakres odpowiedzialności generalnego wykonawcy z tytułu wynagrodzenia podwykonawcy, a dalej na zakres solidarnej odpowiedzialności inwestora z tego tytułu.

Należy zwrócić uwagę, że pozwana jako inwestor odebrała całość robót w dniu 23 lipca 2014 r. po upływie ponad dwóch miesięcy od umówionego terminu i dnia 25 sierpnia 2014 r. uregulowała w całości wynagrodzenie generalnego wykonawcy. Przesunięcie terminu wykonania robót przez powodową spółkę, odbiór tych robót przez generalnego wykonawcę w dniu 16 września 2014 r., nie miało wpływu na odpowiedzialność inwestora z tytułu wynagrodzenia podwykonawcy, jeśli generalny wykonawca nie wykonała swego zobowiązania z tego tytułu. Pozwana jako inwestor, odbierając roboty od generalnego wykonawcy, miała świadomość, że część robót wykonał podwykonawca. Wyraziła przecież na to zgodę, a wiedząc o udziale podwykonawcy w realizacji umowy powinna upewnić się czy generalny wykonawca uregulował wynagrodzenie podwykonawcy. Samo złożenie przez generalnego wykonawcę zapewnienia o braku zaległości wobec powoda, jak też wypłacenie przez inwestora generalnemu wykonawcy całości wynagrodzenia, obejmującego także część wynagrodzenia należnego podwykonawcy, nie zwalnia inwestora od obowiązku zapłaty w tym zakresie.

Artykuł 674¹ § 5 k.c. nie ogranicza odpowiedzialności inwestora wobec podwykonawcy do wysokości wynagrodzenia, które zapłacił wykonawcy. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 czerwca 2006 r., sygn. akt III CZP 36/06 (OSNC 2007, nr 4, poz. 52), przewidziana w tym przepisie odpowiedzialność inwestora wobec wykonawcy i podwykonawców wynika z różnych stosunków zobowiązaniowych. Odpowiedzialność inwestora wobec wykonawcy wynika z zawartej umowy o roboty budowlane, która określa jej zakres, natomiast odpowiedzialność inwestora wobec podwykonawców wynika z ustawy, ma charakter gwarancyjny, a jej ramy określa umowa wykonawcy z podwykonawcą, a nie zakres odpowiedzialności inwestora wobec wykonawcy. Inwestor zatem nie może zwolnić się od przewidzianej w art. 647¹ § 5 k.c. odpowiedzialności wobec podwykonawcy, powołując się na wykonanie swojego zobowiązania wobec wykonawcy, wynikającego z innego stosunku zobowiązaniowego (zob. wyrok SN z 11 stycznia 2008 r., V CSK 179/07, OSNC-ZD 2008, nr 4, poz. 100). Nie oznacza to jednak pełnego pozbawienia inwestora odpowiadającego solidarnie za zapłatę wynagrodzenia należnego podwykonawcy możliwości podnoszenia względem podwykonawcy zarzutów wynikających z wadliwości wykonanych robót (zob. wyroki

Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2018 r., IV CSK 286 nie publ. i z dnia 16 września 2021 r., IV CSKP 73/21, nie publ.).

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy uwzględniając skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji, a na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1, 398²¹ k.p.c. pozostawił temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.